

Czirfusz Márton: A munka térbeli kiigazítása a magyarországi szocializmusban

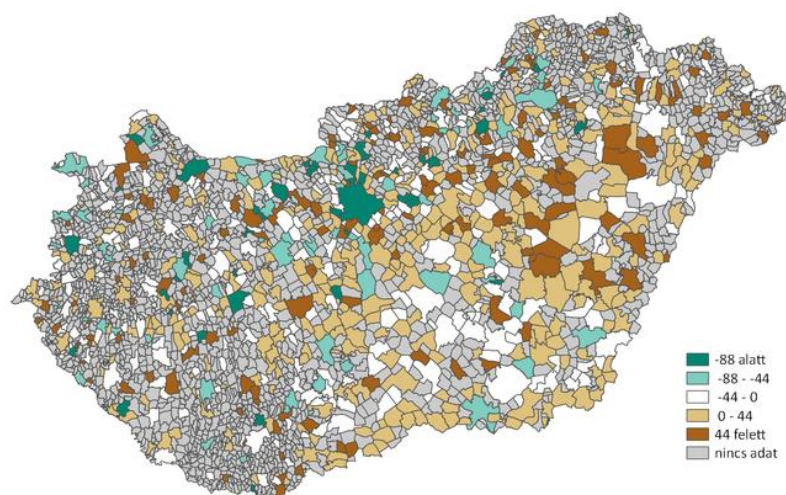
2018. május 24. és 27. között Bécsben rendezték meg a [*Workers beyond Socialist Glorification and Post-Socialist Disavowal: New Perspectives on Eastern European Labour History*](#) című konferenciát. A rendezvényen tartott előadásomban a magyarországi szocializmus időszakában vizsgáltam, hogy az egyenlőtlen térbeli fejlődés és a társadalmi újratermelés között milyen kapcsolatok voltak. A munkaföldrajzi kutatások egy koncepcióját, a [*munka térbeli kiigazítását*](#) próbáltam meg alkalmazni magyarországi empiriára, magyarországi településszintű statisztikai adatok elemzésével. A munka térbeli kiigazításainak három módját vizsgáltam.

1. Ipari munka

Az 1970-es években az ipari tevékenységek dekoncentráálásával (a falusi ipar bővítésével) a vállalatok térbeli kiigazítást hajtottak végre: a termelés földrajzi átszervezésével tudtak javítani a profitabilitáson. Más ágazatokban (pl. bányászat) a munka és a vállalatok közösen lobbiztak a munkahelyek megtartásáért, így a térbeli kiigazítás ellenében, a térbeli rögzítettség mellett.

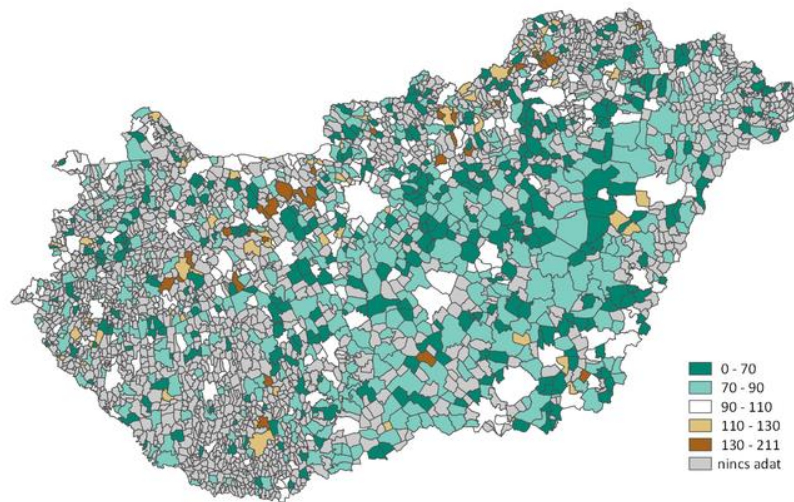
Az 1970 és 1980 közötti ipari foglalkoztatásbővülést mutatja települési szinten (%-ban) az alábbi ábra. Jól kirajzolódik az Alföld iparosítása, a nagyvárosok és Budapest csökkenő ipari foglalkoztatása.

1. ábra 1970 és 1980 közötti ipari foglalkoztatásbővülés települési szinten (%-ban)

Az 1980-as ipari béreket (országos átlag=100) a következő ábra mutatja: az ipari foglalkoztatásbővülés helyszínein az átlagbérek az országos átlagnál jelentősen alacsonyabbak voltak, és döntően a bányásztelepüléseken voltak jelentősen magasabbak.

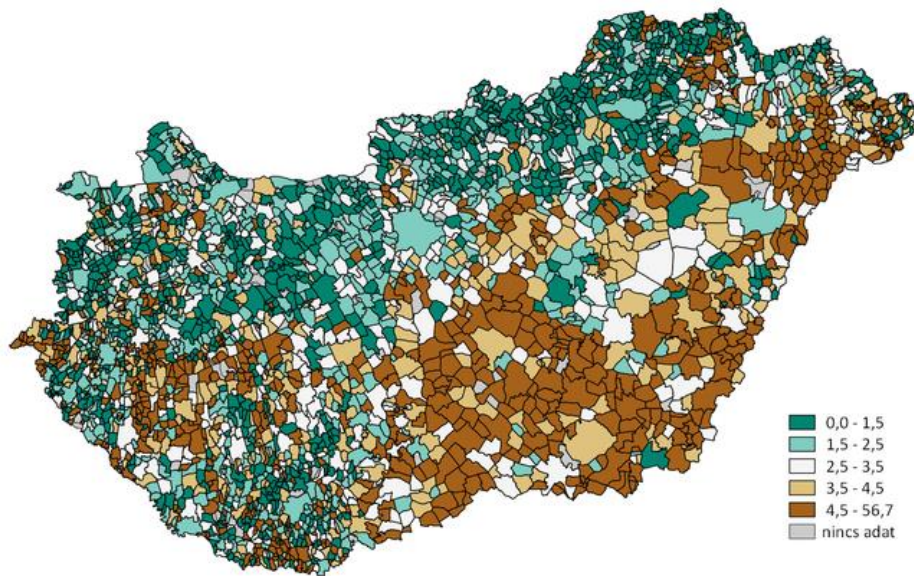
2. ábra Bérek az iparban 1980-ban (országos átlag=100)

2. Második gazdaság

Ha az ipari bérmunkából nem lehet a társadalmi újratermelést biztosítani, akkor a háztartások más megélhetési forrásokat keresnek. Az alábbi ábra a második gazdaság egy szeletét, a kisártermelő és kiskereskedő háztartások részarányát mutatja 1980-ban (országos átlag: 3,01%). Elsősorban az Alföldön, a Balaton környékén és borvidékeken foglalkoztak nagyobb arányban ilyen tevékenységekkel. Az ország bizonyos területein a munka térbeli kiigazítását ezek a munkatevékenységek biztosították.

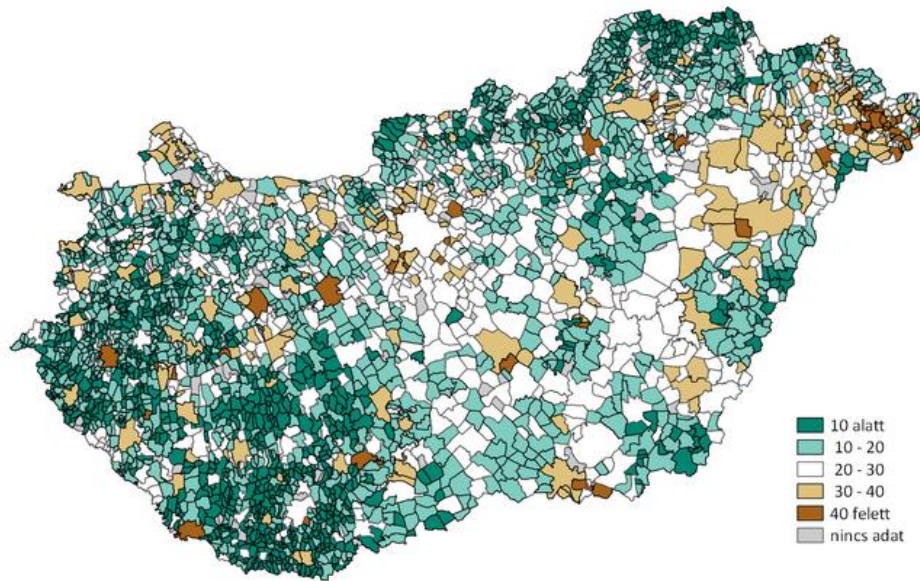
3. ábra Kisártermelő és kiskereskedő háztartások részaránya 1980-ban (országos átlag: 3,01%)

3. Lakásépítés

A lakóingatlan korlátozza a térbeli mobilitást (térbelileg rögzíti a munkaerőt, állótőke a háztartás számára), a lakásépítés a térbeli mobilitás indikátora lehet. Az alábbi ábra az 1970 és 1979 között épített lakások arányát mutatja a teljes lakásállományon belül (%). Az ország külső és belső periferiái a lakásépítések kevésbé dinamikus térségei közé tartoztak. Jelentősebb lakásépítés zajlott a budapesti agglomerációban, a középvárosokban, néhány jelentősebb ipari beruházás településén (pl. Paks, Tiszaújváros), üdülőtelepüléseken (pl. Hajdúszoboszló, Zalakaros), valamint az 1970-es tiszai árvíz által érintett északkelet-magyarországi településeken az újjáépítés miatt.

4. ábra 1970 és 1979 között épített lakások aránya a teljes lakásállományon belül (%).

Az adatokból az látszik, hogy mivel a három térképen bemutatott három változó a települési szinten egymással korrelálatlan, ezért a közöttük levő kapcsolat annál bonyolultabb, mintsem hogy egymás helyettesítőjeként lehessen őket felfogni a társadalmi újratermelésben. A kutatás ezeknek a térbeli kiigazításoknak a kölcsönkapcsolati elemzésével folytatódik.